TU Delft

Delft University of Technology

Document Version
Final published version

Citation (APA)
Baptist, V. (2026). Wat als? Historische echo's voor de stedelijke toekomst. In H. Sennema, S. Thissen, & B. Wubs (Eds.), *De kleine geschiedenis van een Rotterdammer: Liber Amicorum voor Paul van de Laar* (pp. 16-19). Erasmus Universiteit Rotterdam.

Important note
To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright
In case the licence states "Dutch Copyright Act (Article 25fa)", this publication was made available Green Open Access via the TU Delft Institutional Repository pursuant to Dutch Copyright Act (Article 25fa, the Taverne amendment). This provision does not affect copyright ownership.
Unless copyright is transferred by contract or statute, it remains with the copyright holder.

Sharing and reuse
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy
Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

This work is downloaded from Delft University of Technology.

Vincent Baptist

Wat als? Historische echo's voor de stedelijke toekomst

Wat is stadsgeschiedenis? Het antwoord op deze vraag hoeft niet heel ingewikkeld te zijn, zelfs niet in een uitleg aan niet-historici. Paul van de Laar had echter steevast een uniek antwoord hierop: 'Science fiction of the urban past'. Ik herinner me nog goed dat hij dit verkondigde als gastspreker bij het openingscollege van het cross-universitaire minorprogramma *'(Re)Imagining Port Cities'* in de TU Delft. Een lokaal vol laatstejaars-bachelorstudenten, inclusief die van technische opleidingen als Civiele en Maritieme Techniek, keek Paul geamuseerd én geïntrigeerd aan. Zelf had ik deze definitie van Paul al eerder gehoord, gedurende de periode dat hij me als promotor begeleidde voor mijn PhD-onderzoek, als onderdeel van het Europese 'Pleasurescapes'-project. Tijdens zijn colleges in Delft begon de lading van Pauls slagzin me echter pas helemaal te dagen: dit was geen ironische kwinkslag bij het vakgebied dat hij representeerde, maar een methodologisch minimanifest, een professioneel adagium.

Het voorgenoemde minorprogramma kwam voort uit het Leiden-Delft-Erasmus onderzoekscentrum PortCityFutures. 'Science fiction of the urban past' had ook de slagzin van dat onderzoeksverband kunnen zijn. In één van de allereerste PortCityFutures blogposts, schreef oprichter Carola Hein al over *What if Histories* (2020). Inderdaad, wat als? Is 'wat als' niet bij uitsteek een onwetenschappelijke vraag, een vraag louter bedoeld als excuus om wat te gaan dagdromen? Zeker niet. In Pauls colleges voor de Port Cities-minor kwam 'wat als' veelvuldig terug: Wat als de Nieuwe Waterweg nooit was gegraven in Rotterdam? Wat als Rotterdam nooit was gebombardeerd tijdens de Tweede Wereldoorlog? Wat als de haven van Rotterdam eens zou gaan krimpen in de nabije toekomst, in plaats van steeds verder uitbreiden? In onderzoek naar havens en havensteden worden dit soort vragen snel gekoppeld aan concepten als 'path dependence' en 'lock-in effects': grote infrastructurele complexen als havens kunnen niet zomaar veranderen van aard en omvang, en zitten vaak vast in bepaalde condities, gecreëerd door vroegere beslissingen en paden die eerder zijn ingeslagen. Geschiedenis werkt door in de toekomst.

Deze 'wat als'-vragen linken echter ook aan een bepaalde manier van historisch onderzoek doen, en het communiceren van inzichten die hieruit voortvloeien. In het beroemde *The History Manifesto*, dat een decennium geleden deining veroorzaakte, wordt dit ook 'counterfactual thinking' genoemd:

"(...) the kind of work historians do when they speculate about what might have taken place (...) [informing] all historical thinking about causality and, therefore, responsibility" (Guldi & Armitage 2014, 32-33).

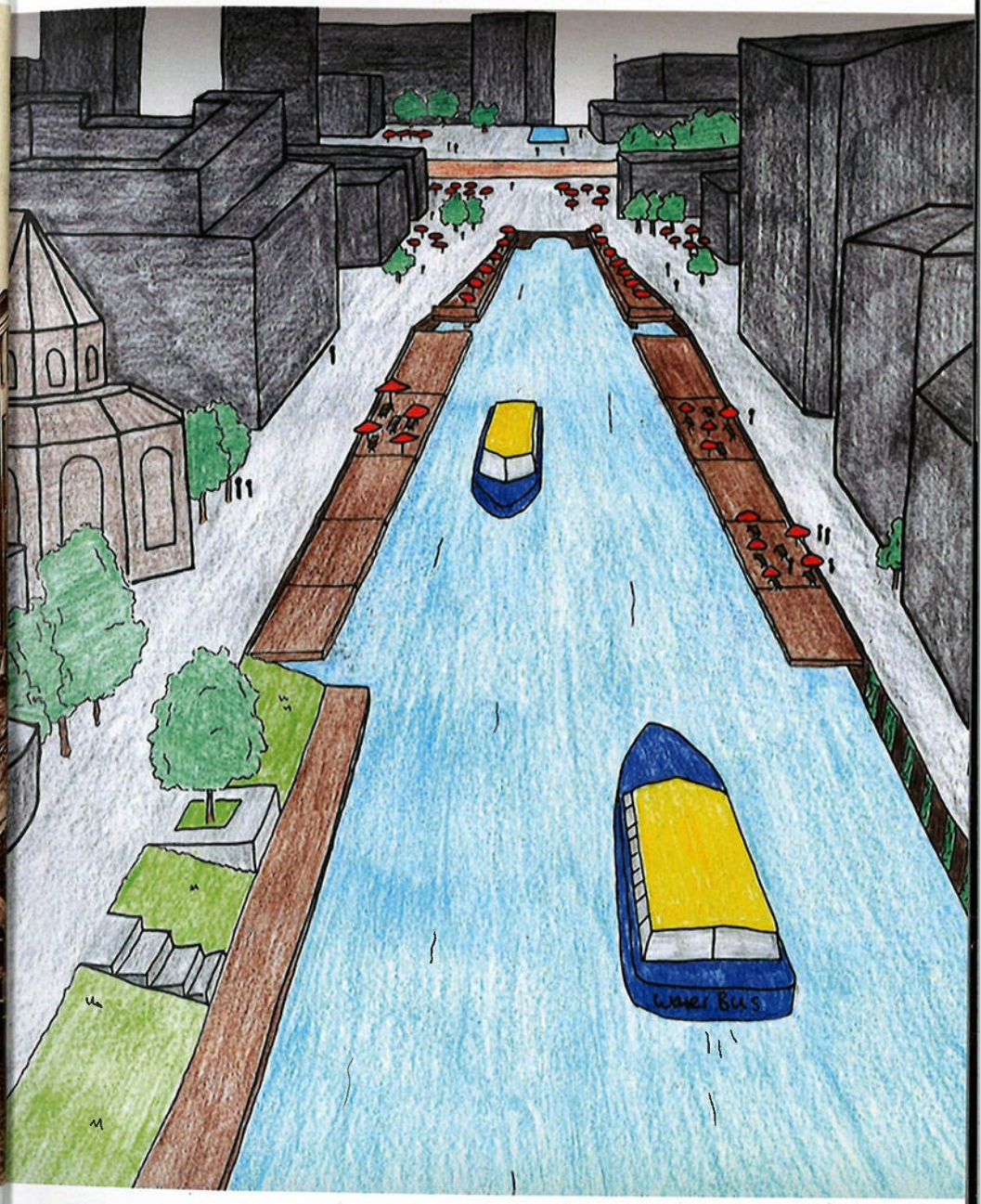
The History Manifesto stelt 'wat als?' centraal voor het nut en de urgentie van geschiedenis in de hedendaagse, onzekere wereld. Het koppelt daar een vorm van geschiedschrijving aan, door te stellen 'how important narrative history is for clear thinking about the future' – 'story-telling', met andere woorden (Guldi & Armitage 2014, 34). Hiermee zijn we aanbeland bij de 'science fiction' in Pauls visie op de stadsgeschiedenis.

Science fiction is zowel een literair- als filmgenre. En wie, zoals ik, is opgeleid in media- en cultuurstudies, weet dat het gros van fictieverhalen vaak volgens een 'three-act structure' verloopt: begin-midden-einde. Zo ook in science fiction, waarin tegelijkertijd toekomstvisies worden geschetst op basis van 'wat als'-speculaties die voortkomen uit bepaalde historische momenten en opvattingen. Historici zeggen vaak dat geschiedenis 'rijmt' met de toekomst, maar ik denk eerder dat het 'echoot': geschiedenis en toekomst zijn geen twee netjes passende lettergrepen, maar kunnen in de verte wel op elkaar lijken. 'Science fiction of the urban past' is dan het opwerpen en duiden van dit soort echo's, in relatie tot stedelijke ontwikkeling. Eén van de mooiste echo's die Paul ooit opwierp over Rotterdam was nota bene in een onlinereactie van minder dan honderd woorden op een *Vers Beton*-artikel (Bakker 2021): over hoe de laatste herinrichting van de Coolsingel nu al achterhaald is en er in de toekomst hoogstwaarschijnlijk weer water door de boulevard zal stromen, zoals dat een ruime eeuw geleden nog het geval was. Begin-midden-einde.

Terug naar mijn minor-studenten in Delft. Na de gastcolleges gingen ze op zoek naar een persoonlijke fascinatie binnen de havenstedelijke context van Rotterdam om een eigen ontwerpvisie rond te creëren. In mijn begeleiding probeer ik studenten te inspireren door hen over mijn eigen onderzoek in Rotterdam te vertellen. Over specifieke archiefvondsten toe die me op dat moment zelf bezighouden, bijvoorbeeld een monumentale foto van de demping van het Binnenrotte-water voor het spoorwegviaduct. Weken later

komt een getalenteerde Civiele Techniek-student aanzetten met een eigen toekomstschets van de Binnenrotte, inclusief water en verkeersboten. Pure science fiction, zou je zeggen. En dat is het ook.

5 Thomas Guthrie, *Second plea for ragged schools* (Edinburgh: J. Elder, 1849), 63.
6 Edward Said, *Orientalism* (New York: Rutgers University Press, 1978).
7 Lydia Murdoch, *Imagined Orphans: Poor Families, Child Welfare, and Contested Citizenship in London* (New Brunswick: Rutgers University Press 2006), 26-28.
8 Thomas Guthrie, James Moncreiff Miller, Robert Nisbet e.a., *Speeches delivered at the second annual meeting of the Edinburgh Original Ragged School Association* (Edinburgh: J. Elder, 1849), 15.
9 Thomas Guthrie, *Seed-time and harvest of ragged schools: or, A third plea* (Edinburgh: Adam and Charles Black, 1860), 130.
10 '1913 Pedologie – "De wetenschap van het kind" - Canon Sociaal Werk', *https://canonsociaalwerk.eu/nl_spo/detail/694* (geraadpleegd op 04-04-2026).
11 Paul van der Laar & Peter Scholten, *De echte Rotterdammer komt van buiten: Rotterdam als migratiestad 1600–2022* (Bussum: Uitgeverij THOTH, 2023).
12 Paul van de Laar over de relatie tussen stad en academie: 'Paul van de Laar: hoe Rotterdams is de Erasmus Universiteit eigenlijk?', *www.eur.nl/nieuws/paul-van-de-laar-hoe-rotterdams-de-erasmus-universiteit-eigenlijk* (geraadpleegd op 04-04-2026).

Ben Wubs

1 Yuniya Kawamura, *Sneakers: Fashion, Gender, and Subculture* (London: Bloomsbury, 2016); Thomas Turner, 'German Sports Shoes, Basketball, and Hip Hop: The Consumption and Cultural Significance of the Adidas 'Superstar' 1966–1988,' Sport in History, 35:1 (2015): 144–147.
2 Pierre-Yves Donzé en Ben Wubs. *Capitalism's Favorite Child. Fashion Business since 1850* (London, 2026), 188-191.
3 Persbericht, 'adidas Strengthens Three-Divisional Structure: adidas Sport Style designed by Yohji Yamamoto', 11 Juli 2002.

Robbert-Jan Adriaansen

Certeau, Michel de. *L'invention du quotidien*. Nouvelle édition, Gallimard, 1994.

Hilde Sennema

Jaap Evert Abrahamse & Yvonne van Mil, 'Rotterdam staat voor veel meer dan Rotterdam', Interview met Paul van de Laar, bijzonder hoogleraar stadsgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit, *Tijdschrift voor Historische Geografie* (10/3, augustus 2025), 167-176.
Jerome I. Hodos, *Second Cities: Globalization and Local Politics in Manchester and Philadelphia* (Philadelphia: Temple University Press, 2011).
RTV Rijnmond, 'Zo ben ik groot geworden: Paul van de Laar' (12 maart 2014), https://www.rijnmond.nl/nieuws/113463/zo-ben-ik-groot-geworden-paul-van-de-laar.

Vincent Baptist

Daphne Bakker, 'Voor wie wordt de Coolsingel?' *Vers Beton* (2021).
https://www.versbeton.nl/2021/07/voor-wie-wordt-de-coolsingel/#comments.
Jo Guldi & David Armitage, *The History Manifesto* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014). https://historymanifesto.cambridge.org/.
Carola Hein, 'The Shifting Values of Port Cities: Towards "What If Histories" and "Design Fiction"?' *PortCityFutures Blog* (2020). https://www.portcityfutures.nl/news/the-shifting-values-of-port-cities-towards-what-if-histories-and-design-fiction.

Yi Kwan Chan

Paul Connerton, *How Societies Remember*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
De Havenloods, (2025, May 20). Het verhaal van Ketelbinkie, de beroemdste Rotterdamse scheepsjongen ooit., https://www.dehavenloods.nl/nieuws/algemeen/58780/het-verhaal-van-ketelbinkie-de-beroemdste-rotterdamse-scheeps
Edward Relph, *Place and placelessness*, London: Pion, 1976.
Simon Reynolds, *Generation Ecstasy: Into the World of Techno and Rave Culture*. New York: Routledge, 1999.
Yi Fu Tuan, *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, Hoboken, NJ: Prentice Hall, 1974.
Yates, H. (2020, March 30). The Beautiful South: How we made Rotterdam (Or Anywhere). *The Guardian*. https://www.theguardian.com/music/2020/mar/30/beautiful-south-how-we-made-rotterdam-or-anywhere

Abrahamse: Data verzameld door Leonoor Álvarez Francés, kaarten gemaakt door Menne Kosian (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).
Adriaansen: Kaarten uit de app FindPenguins, bewerkt door auteur.
Baptist: Links: G.C.J. Perger, 1871. Collectie Stadsarchief Rotterdam. Rechts: Melanie Blettner, Toekomstvisie Binnenrotte, 2025.
Beočanin: Onitsuka Tigers, maat 38. Collectie Museum Rotterdam.
Von Bóné: Foto's van de auteur.
Chan: Foto Ketelbinkie door Ralph (R.L.J.) Schuurman, Collectie Stadsarchief Rotterdam; Euromasters, Rotterdam Records 1992, via Discogs.com.
Dicke: Foto's in opdracht van Stad en Bedrijf (links) en de Erasmus Universiteit.
Van Dijck: Museum Boijmans Van Beuningen.
Franses: Eigen werk van de auteur.
Grever: Foto door Michelle Muus, 19 februari 2021.
Groffen: Ensemblebeeld met objecten uit de Collectie Museum Rotterdam. Concept: Mayke Groffen; foto: Lotte Stekelenburg.
Hein en Van Mil: Spread uit Carola Hein, Yvonne van Mil & Lucija Ažman-Momirski (2023). Port City Atlas. Mapping Port City Territories: From Understanding to Design. Rotterdam: Nai010.
Heslinga: Foto's van merchandise op de Instagrampagina van TwitchCon.
Van den Hoek: Collectie Spaarnestad bij het Nationaal Archief.
Jacobs: Maritiem Museum Rotterdam, inv. nr. P664 en inv. nr. P590.
Jongstra: Anonieme foto, ca. 1900. Collectie Stadsarchief Rotterdam.
Klemann: Foto door Wouter Cool, Collectie Stadsarchief Rotterdam.
De Klerk: City Planning Primer uit: Alph. Siebers, Groeiend Rotterdam, uitgegeven door de Vereeniging voor Stadsverbetering 'Nieuw Rotterdam' (Rotterdam, 1929). Foto J.H. van den Broekstraat: Jos Stoopman.
Koot: Bijzondere Collectie Rotterdamsch Leeskabinet, Erasmus Universiteitsbibliotheek.
Kosok, Just, Reimann: Arxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB).
Legebeke: Foto Kapsalon door Amin en foto Shoarmazaak El-Aviva door Tim de Haan via Wikimedia. Poster West Side Story in Public Domain.
Van Lent: Foto's Koen Suyk voor Anefo bij het Nationaal Archief.
Loomeijer: Foto door Fred Ernst.
Meyer: 'Tweestromenland', H+N+S Landschapsarchitecten en Palmbout Urban Landscapes.
Noordervliet: historische foto's uit Collectie Stadsarchief Rotterdam. Hedendaagse foto uit collectie van de auteur.
Noordhoek: Schilderij Van der Mandele in Collectie Museum Rotterdam. Hofplein: foto door auteur.
Van den Noort: Abraham Storck, Gezicht op de Laurenskerk, 1676, Collectie Museum Rotterdam; Afbeelding Spanjaardsbrug © Jan van den Noort, Rotterdam 2020.
Oonk: Screenshot van Feyenoord-Ajax, uitgezonden door de Nederlandse Omroep Stichting.
Renders: Foto Driemanschap door Bob van Rhijn, Collectie Stadsarchief Rotterdam.
La Rivière: Foto's door Aad Hoogendoorn, 2020.
Rutte: Van Mastenbroek, 1896. Olieverf op doek, 26 × 40 cm. Particuliere verzameling; Van Mastenbroek, 1896, Krijt op papier, Collectie Stadsarchief Rotterdam; Van Mastenbroek, 1897, Kunstgalerij Albricht, Oosterbeek; Detail uit: Algemeene Rivierkaart van Nederland, blad 18: Nieuwe Maas Rotterdam, 1880.
Scholten: Foto door Jos Stoopman.
Van der Schoor: Collectie British Museum, Franks Collection.
Sennema: Campagebeelden via 'Iconic Ads: Avis - We Try Harder', *Point of View*, https://onlykutts.com/index.php/2021/08/10/avis-we-try-harder/.
Sikkema: Foto Rob C. Croes in Nationaal Archief, fotocollectie Anefo.
Steenhuis: Poster De Aanval, foto FaceMePLS
Thissen: foto uit Johan Huijts, De Venstergroep. Een geschiedenis van een mythe in Rotterdams cultuurhistorie (1977).
Van der Vlies: Foto's uit Collectie Stadsarchief Rotterdam, vervaardiger onbekend.
Vrijdag: Eigen foto.
Van der Zeeuw: Foto door Bouke Noorlander.
Walgenbach: Eigen foto.
De Wit: Collectie Maritiem Museum.
Wubs: Collectie Museum Rotterdam.